

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

VEIKLOS ATASKAITA
2010

Vilnius
2011

2010-ųjų METŲ VEIKLOS ATASKAITA

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI) buvo įkurtas 2003 metais, siekiant prisidėti prie atviros demokratinės visuomenės kūrimo Lietuvoje, įtvirtinant žmogaus teises ir laisves. Strateginiai ŽTSI tikslai – vystyti Lietuvos pilietinės visuomenės gebėjimus stebėti ir veikti valstybinę žmogaus teisių politiką bei praktiką; skatinti žmones naudotis žmogaus teisėmis, ir esant reikalui, padėti jas apginti; vystyti žmogaus teisėms pagarbią kultūrą Lietuvoje, keliant į viešumą žmogaus teisių pažeidimus, jų priežastis ir pasekmes, skatinant viešas diskusijas bei dialogą tarp piliečių ir valstybės institucijų su žmogaus teisių užtikrinimu susijusiais klausimais, motyvuojant valstybės institucijas ir pareigūnus efektyviai tobulinti teisės aktus, programas bei paslaugas, orientuotas į žmogaus orumo bei žmogaus teisių apsaugos įtvirtinimą bei raginant valdžios institucijas atsiskaityti visuomenei dėl politikos ir praktikos, liečiančios žmogaus teisių apsaugą. ŽTSI vykdo kasdieninę valstybės institucijų stebėseną, viešai reaguoja į padarytus ar potencialius žmogaus teisių pažeidimus, atlieka tyrimus, ruošia išvadas ir rekomendacijas, inicijuoja strategines bylas teismuose.

www.hrmi.lt

© Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius, Lietuva
Tel.: +370 (5) 23 14 681
Faks.: +370 (5) 23 14 679
El.p.: hrmi@hrmi.lt
Internete: www.hrmi.lt

TURINYS	3
IŽANGA	5
I. ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES LIETUVOJE STEBĖSENA IR ADVOKACIJA	6
I.1. VISUOMENĖS NUOMONĖS APKLAUSA	6
I.2. ALTERNATYVI ATASKAITA JT ŽMOGAUS TEISIŲ KOMITETUI	7
I.3. SPAUDOS KONFERENCIJA "KODĖL LIETUVA NEGALI UŽTIKRINTI ŽMOGAUS TEISIŲ?"	7
I.4. RAGINIMAS NESTEIGTI AKADEMINĖS ETIKOS IR PROCEDŪRŲ KONTROLIERIAUS TARNYBOS	7
II. ATSKIROS TEMOS	8
II.1. CŽV SLAPTŪJŲ SULAIKYMŲ IR YPATINGŲJŲ PERDAVIMŲ PROGRAMA	8
II.1.1. <i>Raginimai ištirti Lietuvos dalyvavimą programoje</i>	8
II.1.2. <i>Tarptautinė konferencija dėl CŽV Slaptųjų sulaikymų bei ypatingųjų perdavimų programos vykdymo Lietuvoje</i>	8
II.1.3. <i>BBC dokumentinis reportažas</i>	9
II.2. KOVA PRIEŠ NEAPYKANTOS KURSTYMĄ IR DISKRIMINACIJĄ.....	9
II.2.1. <i>Kreipimaisi dėl neapykantos kurstymo žiniasklaidoje</i>	9
II.2.2. <i>Eisena „Už lygybę“: teisinė pagalba ir advokacija</i>	10
II.2.3. <i>Pastabos dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimų</i>	10
II.2.4. <i>Viešas kreipimasis dėl kolektyvinių romų deportacijų</i>	11
II.2.5. <i>Spaudos konferencija kovai su visų rūšių netolerancija aptarti</i>	11
II.2.6. <i>Teisinė pagalba diskriminuojamai neįgalaus vaiko motinai</i>	11
II.2.7. <i>Teisinė pagalba diskriminuojamam neįgaliam asmeniui</i>	12
II.3. VAIKŲ TEISĖS	12
II.3.1. <i>Kreipimasis dėl Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo atmetimo</i>	12
II.3.2. <i>Spaudos konferencija apie smurtą prieš vaikus</i>	12
II.4. TEISĖ Į PRIVATAUS GYVENIMO GERBIMĄ.....	13
II.4.1. <i>Kreipimasis dėl privatumo apsaugos užtikrinimo vairavimo mokyklose</i>	13
II.4.2. <i>Socialinis eksperimentas</i>	13
II.5. TEISĖ Į TEISINGĄ TEISMĄ.....	13
II.5.1. <i>Eglės Kusaitės byla</i>	13
II.5.2. <i>Antrinės teisinės pagalbos byla</i>	14
II.5.3. <i>Gataevų bylos tęsinys</i>	14
II.6. TEISĖ Į SUSIRINKIMŲ LAISVĘ	15
II.6.1. <i>Seminaras apie susirinkimų laisvę</i>	15
II.6.2. <i>Kovo 11 eitynių bylos tęsinys</i>	15
III. ŠVIETIMO IR SĄMONINGUMO KĖLIMO KAMPANIJOS	16
III.1. SAVAITĖ PRIEŠ RASIZMĄ IR KITAS NEPAKANTUMO FORMAS 2010.....	16
III.2. VASAROS ŽMOGAUS TEISIŲ MOKYKLA 2010.....	18
III.3. ŽMOGAUS TEISIŲ MĖNUO 2010: PAGARBA TAU IR MAN	18
III.4. INFOBIULETENIS	19
III.5. ŽTSI ŽINIASKLAIDOJE	20
IV. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	20
IV.1. MINISTRŲ KONFERENCIJA DĖL EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO ATEITIES.....	20
IV.2. NARYSTĖ EUROPOS SĄJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪROS NVO PLATFORMOJE.....	20
IV.3. ES PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪROS VADOVO VIZITAS.....	20
IV.4. ESBO PERŽIŪROS KONFERENCIJA	21
IV.5. TARPTAUTINIO ŽMOGAUS TEISIŲ NAMŲ TINKLO KONFERENCIJA.....	21
IV.6. TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA APIE NVO BENDRADARBIAVIMĄ.....	21
IV.7. ŽTSI VALDYBOS PIRMININKO DARBAS JT VAIKO TEISIŲ KOMITETE.....	22
V. ŽTSI ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA IR ŽMONĖS	22
V.1. ŽTSI VALDYBA.....	22
V.2. DARBUOTOJAI.....	22
V.3. EKSPERTAI IR KONSULTANTAI.....	22
V.4. SAVANORIAI IR PRAKTIKANTAI.....	23

2010-ieji metai buvo kupini iššūkių žmogaus teisėms. Nors žmogaus teisių būklė Lietuvoje blogėjo, vietoje rūpesčio įsivyravo prastai slepiamas ar net išdidžiai demonstruojamas priešiškus žmogaus teisėms. Akademinės bendruomenės atstovai, apžvalgininkai, politikai, jų patarėjai gąsdino visuomenę, kad „žmogaus teisių hiperbolizavimas“, per žmogaus teises į Lietuvą „šliaužiantis liberalistinis totalitarizmas“, „žmogaus teisių supriešinimas su pareigomis šeimai, visuomenei ir valstybei“, lygių galimybių sklaida yra pragaištingi tradicinėms vertybėms, veda prie moralinio nuopuolio, kitaip tariant, kelia grėsmę Lietuvos tapatybei ar net išlikimui. Lietuva sulaukė pasaulio žiniasklaidos dėmesio dėl įvykių, susijusių su žmogaus teisių užtikrinimu, tokių kaip *Baltic Pride* eitynės Vilniuje bei Lietuvos dalyvavimas JAV Centrinės žvalgybos valdybos Slaptųjų sulaikymų ir ypatingųjų pervežimų programoje, susirūpinimą dėl žmogaus teisių būklės Lietuvoje išreiškė tarptautinės institucijos ir pareigūnai, pavyzdžiui, Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas nuolat pabrėždavo, kad žmogaus teisių užtikrinimo klausimai turėtų atsirasti politinėje darbotvarkėje, visų pirma politinių partijų rinkimų bei Vyriausybės darbo programose, Lietuvoje turi būti įsteigta Nacionalinė žmogaus teisių institucija, atsakinga už žmogaus teisių vystymą ir apsaugą.

Kol tokios institucijos Lietuvoje nėra, ŽTSI, vykdydamas kasdienę žmogaus teisių būklės Lietuvoje stebėseną, stengėsi identifikuoti ir savo veikloje aprėpti opiausias su žmogaus teisių užtikrinimu susijusias problemas, kurias sąlyginai galima būtų suskirstyti į tris sritis: teisingumas, lygybė ir asmens saugumas. Imantis konkrečių problemų, buvo naudojamos skirtingos darbo formos – tiriamasis ir analitinis darbas, teisinė advokacija, t.y. strateginis bylinėjimasis bei alternatyvių ataskaitų rengimas, tikslinė ir viešoji komunikacija. Kaip jau įprasta, ŽTSI vykdė dvi švietimo ir sąmoningumo kėlimo kampanijas – Savaitę prieš rasizmą ir kitas nepakantumo formas bei Žmogaus teisių mėnesį ir dalyvavo organizuojant Vasaros žmogaus teisių mokyklą.

Kasmet didėja gyventojų prašymų ir skundų dėl pažeidžiamų teisių kiekis, apimantis platų klausimų spektrą. Dėl ribotų žmogiškųjų išteklių, ŽTSI nėra pajėgus teikti individualių konsultacijų, tačiau visais atvejais suteikia reikiamą informaciją bei nukreipia žmones į institucijas, kuriose besikreipiantys asmenys galėtų apginti savo teises. Dažnai ŽTSI panaudoja gyventojų suteiktą informaciją atliekant kitus darbus: gauta informacija prisideda prie geresnio problemų identifikavimo ir suvokimo bei skatina ieškoti galimų jų sprendimo būdų.

2010 metais nemažą ŽTSI veiklos dalį sudarė dalyvavimas įvairiose komisijose ir darbo grupėse – kaip antai ŽTSI direktoriaus dalyvavimas Teisėjų atrankos komisijoje ir Teisės programų vadovės dalyvavimas Darbo grupėje dėl *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo* parengimo, bei tarptautinis bendradarbiavimas.

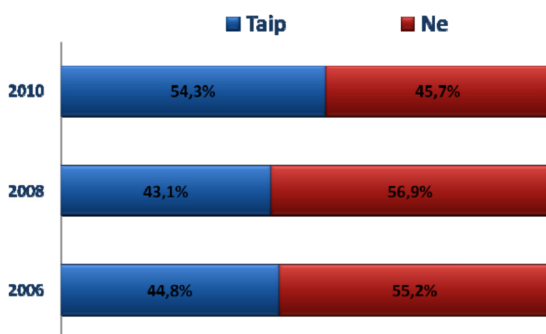
Žemiau galite detaliau susipažinti su pagrindiniais 2010 metų Žmogaus teisių stebėjimo instituto darbais.

I. ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES LIETUVOJE STEBĖSENA IR ADVOKACIJA

I.1. Visuomenės nuomonės apklausa

Žmogaus teisių stebėjimo instituto užsakymu 2010 m. lapkričio 3 – 15 d. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko apklausą „Kaip visuomenė vertina žmogaus teisių padėtį Lietuvoje“. Jos tikslas – įvertinti Lietuvos žmonių informuotumą žmogaus teisių klausimais, išsiaiškinti, kokios politinės ir pilietinės teisės yra suvokiamos kaip labiausiai pažeidinėjamos, kokios tradicinės socialinės grupės labiausiai diskriminuojamos, kokiems privataus gyvenimo aspektams Lietuvos žmonės yra labiausiai jautrūs, ir, svarbiausia, ar jie pasitiki esamais žmogaus teisių apsaugos mechanizmais ir yra pasiryžę ginti savo teises. Analogiškos apklausos buvo atliktos 2006 ir 2008 metais.

Ar Jums pakanka informacijos apie žmogaus teises?

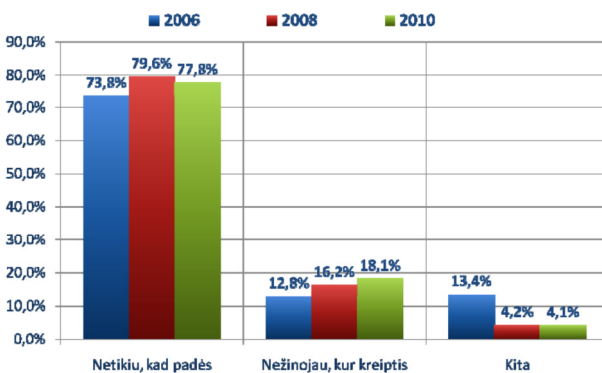

Palyginus šiemetinės apklausos rezultatus su ankstesnių metų apklausų duomenimis, matyti, kad auga suvokiamas informuotumo apie žmogaus teises lygis. 2006-aisiais 42% respondentų sakė, jog jiems pakanka informacijos apie žmogaus teises, 2008-aisiais tokių buvo 43%, o šiemet šis skaičius šoktelėjo iki 54%. Tačiau vis tiek beveik pusei Lietuvos gyventojų nepakanka informacijos apie žmogaus teises.

Deja, žinančių kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių nėra kiek nepadaugėjo (2008 m. – žinojo 48,7%, 2010 m. – žino 48,5%). Taigi, viena vertus, daugėja manančių, kad informacijos apie žmogaus teises jiems pakanka, kita vertus, kur kreiptis dėl pažeistų savo teisių daugelis nežino. Galima kelti klausimą, ar žmonės iš tiesų suvokia žmogaus teisių turinį ir jų ryšį su savo gyvenimu bei patiriamomis skriaudomis, nes susidūrę su būtinybe jas ginti – nežino ko imtis.

Deja, žinančių kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių nėra kiek nepadaugėjo (2008 m. – žinojo 48,7%, 2010 m. – žino 48,5%).

Jei nesikreipėte - kodėl?

Nerimą kelia tai, kad šiais metais vėl padaugėjo respondentų, teigiančių, jog buvo pažeistos jų žmogaus teisės (2006 metais tokių buvo 22%, 2008 m. – 18%, 2010 m. – vėl 22%). Kaip ir ankstesniais metais, beveik 4/5 respondentų, kurie tvirtino, kad jų teisės buvo pažeistos, niekur dėl to nesikreipė (2006 m. tokių buvo 74%, 2008 m. – 79%, 2010 m. – 78%). Beveik 78% respondentų, kurie nesikreipė dėl pažeistų teisių, tokį savo sprendimą motyvavo tuo, jog nesitiki sulaukti efektyvios pagalbos. Pažymėtina, kad itin sumažėjo pasitikėjimas prokuratūra – jeigu 2008 metais virš 10% respondentų tvirtino, jog kreipėsi dėl pažeistų

teisių į prokuratūrą, tai 2010 m. tokių tėra 4%.

Žmonių nepasitikėjimą valstybės institucijomis, turinčiomis ginti jų teises, patvirtina ir tai, kad nuosekliai daugėja respondentų, įsitikinusių, jog labiausiai žmogaus teises pažeidinėja teismas (skalėje nuo 1 (mažiausiai pažeidžiama) iki 10 (labiausiai pažeidžiama), 2006 m. vidurkis - 5,94, 2008 m. vid. - 5,99, 2010 m. vid. - 6,61) ir prokuratūra (2006 m. vid. - 5,5, 2008 m. vid. - 5,68, 2010 m. vid. - 6,39). Kaip ir ankstesniais metais, labiausiai pažeidžiančia žmogaus teises institucija laikomi antstoliai, tačiau taip manančiųjų mažėja (2006 m. vid. - 7,38, 2008 m. vid. - 7,41, 2010 m. vid. - 7,06).

Įvertinus šiuos atsakymus, nestebina, kad, kaip ir ankstesniais metais, tarp apklausoje išvardintų politinių ir pilietinių teisių (teisė į teisingą teismą, teisė į asmens saugumą, teisė į žodžio laisvę, teisė dalyvauti politiniame gyvenime, teisė į nuosavybę, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą) labiausiai pažeidžiama teise laikoma teisė į teisingą teismą (2006 m. vidurkis - 6,6, 2008 m. vid. - 6,5, 2010 m. vid. - 6,8).

Respondentų nuomone, šiuo metu labiausiai diskriminuojama socialinė grupė Lietuvoje yra pagyvenę žmonės. Suvokimas, kad pagyvenę žmonės yra diskriminuojami vis auga (2006 m. – vid. 5,4, 2008 m. – vid. 5,6, 2010 m. – vid. 5,8). Taip pat nuo 2006 metų respondentai nuosekliai išskiria kaip labiausiai diskriminuojamas socialines grupes psichikos ligonius ir neįgalius asmenis. Pagal 2010 metų rezultatus visuomenė mano, kad mažiausiai diskriminuojamos socialinės grupės Lietuvoje yra tautinės mažumos ir vaikai.

I.2. Alternatyvi ataskaita JT Žmogaus teisių komitetui

2010 m. lapkričio mėnesį Žmogaus teisių stebėjimo institutas pateikė alternatyvią ataskaitą dėl *Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto* nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje. Ataskaita buvo pateikta Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetui, turinčiam svarstyti Lietuvos trečiąjį pranešimą pagal minėtą Paktą.

Alternatyvioje ataskaitoje ŽTSI apžvelgė Lietuvos pasiekimus įgyvendinant Komiteto baigiamosiose pastabose dėl Lietuvos antrojo pranešimo išsakytas rekomendacijas bei nurodė pastaruoju metu dažniausiai pasitaikančius Pakto saugomų žmogaus teisių pažeidimus. Institutas konstatavo politinio dėmesio žmogaus teisių užtikrinimui Lietuvoje stoką, akcentavo būtinumą įsteigti Nacionalinę žmogaus teisių instituciją ir atkreipė Komiteto dėmesį *inter alia* į nepakankamą valdžios institucijų dėmesį romų etninės mažumos integracijos klausimams, 2008-2010 metais plačiai nuskambėjusius teisės į susirinkimų laisvę pažeidimų atvejus bei teisės į teisingą teismą įstatyminio reguliavimo bei teisinės praktikos problemas.

I.3. Spaudos konferencija "Kodėl Lietuva negali užtikrinti žmogaus teisių?"

Gegužės 12 d. BNS naujienų agentūroje vyko spaudos konferencija, kurioje dalyvavo Europarlamentaras Leonidas Donskis, ŽTSI Valdybos pirmininkas Dainius Pūras, direktorius Henrikas Mickevičius bei Pilietinės visuomenės instituto direktorius Darius Kuolys. Konferencijoje buvo apžvelgti pastarojo meto su žmogaus teisių įgyvendinimų susiję įvykiai, turėję didelį rezonansą tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu: pastebėta, kad įvykusios homoseksualų eitynės buvo sveiko proto pergalė prieš homofobiją, kurios neaptemdė net Seimo narių išprovokuoti incidentai. Dalyviai taip pat komentavo E. Kusaitės ir Gataevų bylas bei slapto CŽV kalėjimo Lietuvoje istoriją. Dainius Pūras pabrėžė, kad žmogaus teisės Lietuvoje regresuoja. Anot jo, pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį kraštas rodė ryžtą sparčiai žengti į priekį šioje srityje, vėliau žmogaus teises Lietuvoje ištiko stagnacija, o dabar ir regresas.

I.4. Raginimas nesteigti Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos

Rugsėjo 27 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kreipėsi į Seimo narius dėl Seimo nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos įsteigimo ir Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų patvirtinimo" priėmimo. ŽTSI ragino Seimo narius susimąstyti, ar ekonominio sunkmečio sąlygomis Lietuvoje yra būtina steigti Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybą, kuri rūpintų siauros profesinės grupės interesų gynimu. Rugsėjo 28 d. vykusio balsavimo metu Seimas nepritarė Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos įsteigimui. 2009 m. ŽTSI sėkmingai advokatoavo prieš Smulkiojo ir vidutinio verslo kontrolieriaus institucijos įsteigimą. ŽTSI nuomone smulkių, specializuotų su piliečių skundais dirbančių institucijų dauginimas nėra efektyvus kelias užtikrinant žmogaus teisių apsaugą Lietuvoje. Vietoje to turi būti svarstoma nacionalinės žmogaus teisių institucijos įsteigimo galimybė.

II. ATSKIROS TEMOS

II.1. CŽV Slaptųjų sulaikymų ir ypatingųjų perdavimų programa

II.1.1. Raginimai ištirti Lietuvos dalyvavimą programoje

2010 metais Žmogaus teisių stebėjimo institutas sekė įvykius susijusius su Lietuvos dalyvavimu JAV Centrinės žvalgybos valdybos Ypatingų perdavimų ir slaptų sulaikymų programoje ir ragino LR Generalinę Prokuratūrą atlikti išsamų tyrimą šiuo klausimu.

Sausio 12 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas išplatino viešą kreipimąsi į Lietuvos Respublikos Generalinį prokurorą, kuriame išreiškė susirūpinimą dėl Generalinės Prokuratūros iniciatyvos stokos tiriant galimai Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdytas nusikalstamas veikas, dalyvaujant JAV Centrinės žvalgybos valdybos Ypatingų perdavimų ir slaptų sulaikymų programoje. 2009 m. gruodžio 11 d. ŽTSI jau kreipėsi į Generalinį Prokurorą su prašymu pradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimo CŽV įtariamųjų neteisėto gabenimo organizavimo ir vykdymo per Lietuvos Respublikos sieną, neteisėto laisvės apribojimo bei šių asmenų kankinimų slaptame CŽV įkalinimo centre Lietuvoje, tačiau ikiteisminis tyrimas nebuvo pradėtas.

Pakartotiniame kreipimesi buvo pažymėta, kad nepriklausomai nuo kitų valdžios institucijų veiksmų arba neveikimo, vykdydama savo konstitucinę funkciją, tyrimą dėl galimos nusikalstamos veiklos turėtų inicijuoti būtent Prokuratūra, ypač kai yra įtarimų dėl galimų nusikaltimų Lietuvos Respublikos valdymo tvarkai ir tarptautinės teisės draudžiamo elgesio su žmonėmis atveju. Pagal tarptautinius teisinius įsipareigojimus, kilus pagrįstiems įtarimams dėl pagrindinių žmogaus teisių pažeidimų, siekiant nustatyti kaltus asmenis ir atlyginti žalą pažeidimų aukoms, kompetentingos Lietuvos valstybės institucijos turi pozityvią pareigą atlikti išsamų ikiteisminį tyrimą.

Rugsėjo 20 d., ŽTSI partneris – Londone įsikūrusi kalinių teisių gynimo organizacija Reprieve kreipėsi į Lietuvos Respublikos Generalinį prokurorą Darių Valį su prašymu pradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimo palestiniečio Abu Zubaydah neteisėto priverstinio dingimo ir slauto gabenimo, bei galimo neteisėto kalinimo ir kankinimo JAV Centrinės žvalgybos valdybos slaptajame sulaikymo centre Lietuvoje. Reprieve informacijos šaltinio duomenimis, kažkuriuo laikotarpiu tarp Abu Zubaydah kalinimo Maroke 2004-siais metais ir Gvantanamo bazėje 2006-siais metais, jis buvo laikomas Lietuvoje veikusiame slaptajame CŽV įkalinimo centre. Prašyme pradėti ikiteisminį tyrimą, Reprieve priminė Lietuvos pareigą pagal Europos žmogaus teisių konvenciją tinkamai ir išsamiai ištirti pateiktą informaciją.

Lapkričio mėn. ŽTSI direktorius bei Amnesty International atstovai susitiko su LR Seimo nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininku, LR Prezidentės patarėjais nacionalinio saugumo klausimais bei LR Prokuratūros pareigūnais ir dar sykį paragino imtis būtinų priemonių tam, kad būtų atliktas kruopštus Lietuvos dalyvavimo programoje tyrimas.

II.1.2. Tarptautinė konferencija dėl CŽV Slaptųjų sulaikymų bei ypatingųjų perdavimų programos vykdymo Lietuvoje

Kovo 22 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su Vilniaus universiteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutu bei Europos konstitucinių ir žmogaus teisių centru surengė tarptautinę konferenciją "CŽV Slaptųjų sulaikymų bei ypatingųjų perdavimų programa: Kas laukia Lietuvos?". Konferencijoje pranešimus skaitė Europos Tarybos tyrėjas Gavin Simpson, Europos konstitucinių ir žmogaus teisių centro generalinis sekretorius Wolfgang Kaleck, Atviros Visuomenės Teisingumo Iniciatyvos vyresnioji teisės specialistė Amrit Singh, Reprieve Slaptųjų kalėjimų ir perdavimų skyriaus direktoriaus pavaduotoja Clara Gutteridge, Amnesty International Kovos su terorizmu Europoje ekspertė Julia Hall, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Arvydas Anušauskas, VU Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto vadovas Dainius Žalimas ir Teisės instituto vyresnysis mokslo darbuotojas Algimantas Čepas.

Tarp konferencijos dalyvių buvo politikai, valstybės, tarp jų teisėsaugos, institucijų pareigūnai, akademinės bendruomenės ir NVO atstovai, žurnalistai.

2006 m. paskelbtoje ET Parlamentinės Asamblėjos (ETPA) nario Dick Marty ataskaitoje Vilnius nebuvo nurodytas tarp vietų, kur vyko slaptos sulaikymo ar sulaikytųjų perdavimo operacijos. Pirmą kartą informacija apie tai, kad Lietuva galimai dalyvavo Slaptųjų sulaikymų bei ypatingųjų perdavimų programoje pasirodė 2009 metų rugpjūtį. „2004-2006 m. Lietuva buvo viena iš trijų svarbiausių sulaikymo vietų, į kurias buvo atgabenti vertingiausi sulaikytieji, kad būtų tardomi, o vėliau pervežami į Gvantanamą,“ – konferencijoje teigė Europos Tarybos (ET) tyrėjas Gavinus Simpsonas, dalyvavęs ETPA tyrime. 2009 metų gruodį paskelbtose, o vėliau Seimo patvirtintose Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto išvadose teigiama, jog Lietuvoje buvo įrengtos patalpos slaptam CŽV kalėjimui ir JAV orlaiviai skraidė į mūsų šalį, tačiau ar buvo atvežami sulaikyti asmenys, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas nenustatė.

II.1.3. BBC dokumentinis reportažas

2010 metais ŽTSI glaudžiai bendradarbiavo su televizijos BBC naujienų kanalu (News Channel) bei BBC World, kuriant dokumentinį reportažą „Slaptieji Europos kalėjimai“ („Europe's Secret Prisons“) apie slaptas įtariamų teroristų sulaikymo vietas Lietuvoje ir Lenkijoje.

Reportažas buvo parodytas spalio mėn. Reportaže didžiausią dėmesį skyrė atliekamam tyrimui, kuris, autorių nuomone, turėtų atskleisti ar buvo atliktos nusikalstamos veikos slaptame CŽV kalėjime. Parlamentinės tyrimo komisijos pirmininkas Arvydas Anušauskas pabrėžė, kad VSD pareigūnų nusiųta informacija bei savavaldžiavimas yra rimtas nusiųngimas, tačiau teigė, kad nesurinkta įrodymų, jog asmenys realiai buvo laikomi Antaviliuose esančioje galimoje sulaikymo vietoje.

Reportažo pabaigoje britų žurnalistai akcentuoja būtinybę išsiaiškinti visą tiesą, siekiant užtikrinti, kad tai daugiau niekuomet nepasikartotų.

II.2. Kova prieš neapykantos kurstymą ir diskriminaciją

II.2.1. Kreipimaisi dėl neapykantos kurstymo žiniasklaidoje

Vykdydamas žiniasklaidos monitoringą, ŽTSI 19 kartų kreipėsi į Generalinę prokuratūrą su prašymais atlikti ikiteisminį tyrimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 170 straipsnį. Didesnė šių prašymų dalis buvo susijusi su galimu neapykantos kurstymu prieš romų mažumą, bei netradicinės lytinės orientacijos asmenis.

2010 m. kovo 29 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas taip pat kreipėsi į Žurnalistų etikos inspektoriatą dėl romų etninės kilmės minėjimo žiniasklaidos priemonėse.

Publikacijose romų etninė kilmė buvo siejama su tokiais veikomis kaip:

- neteisėtas narkotinių medžiagų disponavimas ir platinimas;
- vagystės;
- padirbtų pinigų platinimas;
- prekyba kontrabandinėmis cigaretėmis;
- valstybės pareigūnų papirkimas;
- pakeleivių apiplėšimas;
- fizinio smurto panaudojimas;
- vasarinių stovyklaviečių šiukšlinimas.

Be to, romų gyvenvietė Vilniuje neretai tapatinama su narkotinių medžiagų platinimo ir prekybos vieta, kas gali suponuoti, kad visi šioje vietoje gyvenantys asmenys užsiima neleistina veika.

Kadangi gyventojų nuomonė didele dalimi formuojama žiniasklaidos priemonių pateikiamos informacijos, itin svarbu užtikrinti, kad viešojoje erdvėje skleidžiama informacija neskatinų visuomenės nepakantumo augimo romų etninės mažumos atžvilgiu.

ŽTSI prašė nustatyti, ar tam tikri straipsniai neprisideda prie neapykantos, nesantaikos ir diskriminacijos kurstymo, nepakantumo skatinimo romų etninės grupės atžvilgiu; ir įpareigoti viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus išimti iš internetinių portalų archyvų straipsnius, pripažintus kaip pažeidžiančius *Visuomenės informavimo įstatymą* bei *Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso* normas.

II.2.2. Eisena „Už lygybę“: teisinė pagalba ir advokacija

2010 m. pradžioje Lietuvos gėjų lyga ir Tolerantiško jaunimo asociacija kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybę dėl pažymėjimo eitynėms „Už lygybę“ išdavimo. 2010 m. sausio 27 d. Vilniaus miesto savivaldybė išdavė pažymėjimą dėl suderintos renginio vietos, laiko ir formos, kuriuo leista organizuoti eitynes 2010 m. gegužės 8 d., tačiau kitoje nei prašė renginio organizatoriai vietoje. Vėliau šis pažymėjimas buvo derintas – gavus Kultūros paveldo departamento raštą dėl kultūros paveldo objektų saugojimo – pažymėjimas buvo keistas vasario 20 d. ir balandžio 23 d.

2010 m. gegužės 4 d., likus keturioms dienoms iki planuotų eitynių, Generalinis prokuroras kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinį teismą, prašydamas uždrausti eitynes „Už lygybę“. Prokuroras teigė turįs duomenų, kad prieš renginį ketina protestuoti ir įvairaus pobūdžio provokacijas organizuoja radikalių bei destruktvyviai nusiteikusių grupių nariai, todėl prašė taikyti reikalavimo užtikrinimo priemonę – laikinai sustabdyti Vilniaus savivaldybės išduoto pažymėjimo eitynėms galiojimą. Esą tik taip galima užtikrinti, kad bus įvykdytas dar nepriimtas teismo sprendimas. Visgi tikslesnės informacijos apie neramumus prokuroras nepateikė dėl informacijos konfidencialumo.

2010 m. gegužės 5 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas laikinai sustabdė pažymėjimo organizuoti eitynes „Už lygybę“ galiojimą. VAAT pareiškė, kad „*laikinas sustabdymas nesudarys kliūčių tokias eitynes organizuoti vėliau...*“

Tą pačią dieną, Žmogaus teisių stebėjimo institutas paruošė atskirąjį skundą Lietuvos gėjų lygos ir Tolerantiško jaunimo asociacijos vardu Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui dėl VAAT nutarties sustabdyti pareiškimo galiojimą.

2010 m. gegužės 7 d. LVAT patenkino ŽTSI paruoštą atskirąjį skundą dalyje dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymo ir panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą sustabdyti leidimo organizuoti eitynes „Už lygybę“ galiojimą.

Teisėjų kolegija nutartyje konstatavo, kad valstybė turi pozityvią pareigą užtikrinti veiksmingą naudojimąsi taikių susirinkimų teise visiems, taip pat ir asmenims, turintiems nepopuliarias pažiūras ar priklausantiems mažumoms. Vyriausiasis administracinis teismas taip pat konstatavo, kad nagrinėjamos bylos aplinkybėmis, kai iki numatytos eitynių „Už lygybę“ dienos ginčas dėl eitynių organizavimo teisėtumo nėra išnagrinėtas iš esmės, pažymėjimo galiojimo sustabdymas reikštų susirinkimų laisvės ribojimą, kuriuo, remiantis Europos žmogaus teisių teismo praktika, būtų paneigiama esminė veiksmingo naudojimosi susirinkimų laisve sąlyga.

Gegužės 6 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su Lietuvos gėjų lyga, Tolerantiško jaunimo asociacija ir Lietuvos žmogaus teisių centru viešu laišku kreipėsi į Europos Parlamentą, ragindami atkreipti dėmesį į situaciją, kuri susiklostė dėl gegužės 8-ąją planuotos eisenos „Už lygybę“ Vilniuje bei palaikyti *Baltic Pride* renginius ir prisidėti užtikrinant, kad Lietuvos valstybės institucijos suteiktų lygias galimybes visiems piliečiams.

Viešame laiške, išsiųstame Lietuvos ir kitų Europos valstybių Europos Parlamento nariams, nevyriausybininkai citavo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 36 straipsnį bei Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatas, kurios numato, jog negalima drausti ar trukdyti piliečiams rinktis be ginklo į taikius susirinkimus.

II.2.3. Pastabos dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimų

Gruodžio 3 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas pateikė pastabas dėl *Administracinių teisės pažeidimų kodekso 224 bei 259(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo 214(30) straipsniu įstatymo*

projekto Nr. XIP-2595. Šis įstatymo projektas numatė nuostatą, pagal kurią "viešas homoseksualių santykių propagavimas užtraukia baudą nuo dviejų tūkstančių iki dešimties tūkstančių litų." Savo pastabose ŽTSI teigė, jog pritarimas tokiam įstatymo projektui reikštų pritarimą neteisėtiems saviraiškos laisvės ir taikių susirinkimų laisvės apribojimams ir skatintų diskriminaciją lytinės orientacijos pagrindu.

II.2.4. Viešas kreipimasis dėl kolektyvinių romų deportacijų

Rugsėjo 6 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas drauge su grupe Lietuvos nevyriausybinė organizacijų išplatino viešą kreipimąsi dėl kolektyvinių romų deportacijų. Viešas kreipimasis, adresuotas Prancūzijos ir Lietuvos vyriausybėms, Europos Sąjungos (ES) teisingumo komisarei Viviane Reding (Vivianai Reding) ir Seimo Žmogaus teisių komitetui, ragino ES šalių vyriausybes laikytis ES direktyvos dėl bendrijos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti bei gyventi valstybių narių teritorijoje, o deportuojant asmenis nagrinėti kiekvieną atvejį individualiai.

Nevyriausybines organizacijos pabrėžė, kad "bet kuri Europos vyriausybė, kriminalizuodama visą romų bendruomenę ir tariamai siekdama apsaugoti valstybės piliečius, kursto rasinę nesantaiką visoje Europoje ir gali paskatinti rasistinio smurto išpuolius".

Kreipimąsi pasirašė Lietuvos čigonų bendrija "Čigonų laužas", Romų visuomenės centras, Lietuvos žmogaus teisių centras, Lygių galimybių plėtros centras, Lygių teisių ir socialinės plėtros centras, Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir Lietuvos sakaliukų sąjunga.

II.2.5. Spaudos konferencija kovai su visų rūšių netolerancija aptarti

2010 metų rudenį Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje vykdė nepakantumo mažinimo kampaniją, kurios metu ragino kovoti su visų rūšių netolerancija ir siekė atkreipti dėmesį į asmeninės tolerancijos ir atvirumo svarbą. Kampanijos rėmuose buvo organizuota spaudos konferencija, kurioje dalyvavo ŽTSI Programų direktorė Dovilė Šakalienė.

D. Šakalienė apgailestavo, kad nepakantumas Lietuvoje plinta kaip virusas. "Jei prieš porą dešimtmečių lietuviai nenorėjo gyventi kaimynystėje su romais ar iš įkalinimo vietų grįžusiais asmenimis, tai dabar netoleruotinių kaimynų ar bendradarbių sąrašas išsiplėtė apimdamas etninį, religinį, negalios, ir daugelį kitų požymių. Liūdna, kad tampame nepakantūs viskam ir visiems."

D.Šakalienė pažymėjo, kad nepakantumas dažniausiai yra baimės bei klaidingų stereotipų sąlygota apsauginė reakcija, kuri posovietinėje erdvėje dar sustiprinama įsišaknijusios "kitoniškumo" baimės bei sovietų propagauto idealios visuomenės įvaizdžio, kuomet "defektiniai" visuomenės nariai buvo tiesiog izoliuojami. Ji pabrėžė, kad tai bene svarbiausia realios laisvės prielaida – bet kokio žmonių rūšiavimo atmetimas.

II.2.6. Teisinė pagalba diskriminuojamai neįgalaus vaiko motinai

11 metų mergaitei, turinčiai sunkią fizinę negalią, dėl kurios ji negali vaikščioti, nustatyta simptominė epilepsija kartu su vaikų cerebriniu paralyžiumi. 2010 m. balandžio 22 d. mergaitės motina, atstovaudama savo nepilnametę neįgalią dukrą, kreipėsi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl lygių galimybių pažeidimo – t.y. dėl VŠĮ „Centro poliklinika“ Lukiškių filialo Vilniuje patalpų nepritaikymo fizinę negalią turinčių asmenų poreikiams, šitaip pažeidžiant lygių galimybių principą, įtvirtintą LR teisės aktuose. Skundą Lygių galimybių kontrolierei parengė ŽTSI.

Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnyje numatyta, kad: „Igyvendindamas lygias galimybes, ... paslaugų teikėjas, nepaisydamas ... negalios, ... privalo: 1) visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tok[ias] pač[ias] ... paslaugas“.

Birželio 28 d. Lygių galimybių kontrolierė, išnagrinėjusi pareiškėjos skundą, nusprendė siūlyti Vilniaus miesto savivaldybės administracijai suteikti „Centro poliklinika“ neįgaliųjų poreikiams

pritaikytas patalpas. Rugpjūčio 16 d. Vilniaus miesto savivaldybės administracija pranešė neturinti galimybių įgyvendinti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pateikto siūlymo.

II.2.7. Teisinė pagalba diskriminuojamam neįgaliam asmeniui

Į Žmogaus teisių stebėjimo institutą kreipėsi R. U. dėl patiriamų teisių suvaržymų dėl fizinės negalios. Žmogus turi sunkią negalią – spastinio vaikų cerebrinio paralyžiaus sukeltą motorikos sutrikimą, dėl kurio nevaldo rankų. Tačiau R. U. sugebėjo išmokti naudoti pėdas atlikti daugelį įprastai rankomis atliekamų veiksmų. Iki šiol R. U. naudojo asmens tapatybės dokumentus, kuriuose nebuvo parašo – nes jam nebuvo suteikta galimybė pasirašyti jam prieinamu būdu, taip suvaržant jo teises. Dėl parašo nebuvimo LR piliečio pase bei asmens tapatybės kortelėje, R. negalėjo tvarkyti banko sąskaitų, gauti mokėjimo kortelės, tvarkyti reikalų Valstybinėje mokesčių inspekcijoje, Registrų centre ir kitur.

Liepos 27 dieną ŽTSI kreipėsi į Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Migracijos valdybą su prašymu pakeisti galiojantį R. U. asmens tapatybės dokumentą į naują, kuriame asmuo galėtų pasirašyti pėda. Migracijos valdyba prašymą patenkino ir rugpjūčio 5 dieną išdavė R.U. naujus, pasirašytus LR pasą ir asmens tapatybės kortelę.

II.3. Vaikų teisės

II.3.1. Kreipimasis dėl Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo atmetimo

Nors Lietuva dar iki 2009-ųjų buvo įsipareigojusi ištaisyti spragą nacionalinių teisės aktų sistemoje ir apsaugoti vaikus nuo fizinių bausmių, 2010-aisiais metais LR Seimas atmetė dėl *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo* pakeitimo projektą, kuris draudė bet kokią smurtą prieš vaikus. Daugelis Seimo narių vis dar laikė vaikų mušimą efektyviu auklėjimo metodu.

Balandžio 8 d., susirūpinęs parlamentarų veiksmais, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, drauge su geros valios ambasadore žmogaus teisėms Nomeda Marčėnaite, parengė viešą kreipimąsi į Lietuvos politikus, raginantį kuo skubiau užtikrinti įstatyminę vaikų apsaugą nuo bet kokio smurto.

Kreipimąsi aktyviai parėmė įvairiausių socialinių ir profesinių grupių bei skirtingų pažiūrų žmonės, kuriuos vienija nesitaikstymas su smurtu prieš vaikus ir noras, kad Lietuvos vaikai augtų saugūs, gerbiami ir taptų dorais bei žmogaus orumą vertinančiais piliečiais.

II.3.2. Spaudos konferencija apie smurtą prieš vaikus

Gegužės 31 d., tarptautinės vaikų gynimo dienos išvakarėse, Žmogaus teisių stebėjimo institutas surengė spaudos konferenciją, kurioje visuomenės veikėjai ir ekspertai pasidalijo savo mintimis bei patirtimi, bei apsvarstė, kodėl Lietuvoje vaikams taikomi dvigubi standartai, kodėl tikima paradoksaliais dalykais – kad smurtu galima išauginti gerą žmogų, kad mušimas yra auklėjimo metodas, kodėl painiojama pagarba ir baimė, bei ar iš tiesų smurtas yra geriausia, ką gali duoti Lietuvos tėvai savo vaikams?

Spaudos konferencijoje dalyvavo Nomeda Marčėnaitė, pirmoji geros valios žmogaus teisių ambasadorė, menininkė; Steinar Gil, Norvegijos Karalystės ambasadorius Lietuvoje; Edita Žiobienė, Vaiko teisių apsaugos kontrolierė; Robertas Povilaitis, Lietuvos psichologų sąjungos Psichikos sveikatos komiteto narys; Vytautas V. Landsbergis, vaikų rašytojas ir režisierius. Konferenciją moderavo Dovilė Šakalienė, Žmogaus teisių stebėjimo instituto programų direktorė.

II.4. Teisė į privataus gyvenimo gerbimą

II.4.1. Kreipimasis dėl privatumo apsaugos užtikrinimo vairavimo mokyklose

Spalio 6 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas kreipėsi į LR Susisiekimo ministrą, atkreipdamas jo dėmesį į naujosios *Vairuotojų pirminio mokymo tvarkos* aprašo redakcijos trūkumus. Nuo 2011 m. sausio 1 d. turinčiame įsigaliojusi Apraše yra įtvirtinta, jog vairavimo mokykloje vykdant mokinio praktinio vairavimo įgūdžių galutinę įskaitą turės būti daromas vaizdo ir garso įrašas. Pagal Aprašą, mokinio praktinio vairavimo įgūdžių galutinės įskaitos vaizdo ir garso įrašai bus saugomi vienerius metus nuo mokymo kursų baigimo liudijimo išdavimo datos ir pareikalavus, turės būti pateikiami Valstybinei kelių transporto inspekcijai.

ŽTSI savo kreipimesi nurodė, jog naujas reguliavimas nepagrįstai apriboja duomenų subjektų (mokinių ir vairavimo instruktorių-egzaminuotojų) teises bei neatitinka tikslingumo ir proporcingumo principų. ŽTSI pažymėjo, jog pagrindų abejonių kelia ir Apraše nedetalizuojamas asmens duomenų valdytojo bei tvarkytojo statusas – nėra aišku, kas būtų atsakingas už duomenų tvarkymą, peržiūrą ir saugojimą, kokia tvarka ir kaip filmuota vaizdo medžiaga būtų panaudojama. Vargu, ar vairavimo mokymosi įstaigos turėtų pakankamai pajėgumų įdiegti tinkamas duomenų tvarkymo ir saugojimo sistemas.

II.4.2. Socialinis eksperimentas

Spalio pabaigoje Žmogaus teisių stebėjimo institutas, padedamas teisės studentų bei bendradarbiaudamas su Delfi TV, atliko socialinį eksperimentą, kurio rezultatai sukėlė akivaizdžių abejonių, ar brangių vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas Vilniaus miesto viešajame transporte būtų efektyvi keleivių saugumo užtikrinimo priemonė. Pasak Vilniaus m. savivaldybės, keleivių saugumui ar viešajai tvarkai grėsmę keliančios situacijos metu transporto priemonės vairuotojas nuspaustų pavojaus mygtuką, dispečerinės darbuotojai išsyk sureaguotų į siunčiamą vaizdo medžiagą, ir susisiektų su policijos pareigūnais. Deja, nei imituojamas "smurtas", nei "viešas alkoholinių gėrimų vartojimas" nebuvo nutraukti, "kaltininkai" nesulaikyti. Maža to, nei ant vienos stebėjimo įranga aprūpintos transporto priemonės nebuvo adekvačių įspėjimo ženklų, tad ir prevencinis poveikis galimiems tvarkos pažeidėjams nepasiteisino. Pažymėtina, kad modernios kameros fiksuotų garsą bei vaizdą tokiu tikslumu, kad tretiesiems asmenims užvaldžius šiuos duomenis, nesunkiai galima būtų gauti itin privačios informacijos, pavyzdžiui, nukopijuoti atverstoje piniginėje esančios asmens tapatybės kortelės informaciją ar banko kortelės duomenis.

II.5. Teisė į teisingą teismą

II.5.1. Eglės Kusaitės byla

Eglė Kusaitė buvo sulaikyta VSD pareigūnų 2009 m. spalio 24 d. Kauno autobusų stotyje, vykdoma į Rusiją. Jai pareikšti kaltinimai už ketinimą įvykdyti teroro aktą. Mergina uždaryta į Lukiškių tardymo izoliatorių – kalėjimą.

Netrukus viešojoje erdvėje pasirodė pranešimai apie galimą Rusijos saugumo tarnybų tiesioginį dalyvavimą tardant Lietuvos pilietę, galimą smurtavimą bei teisės į gynybą pažeidimus. To pasekoje, 2010 m. birželį Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius Henrikas Mickevičius kartu su Europos Parlamento nariu Leonidu Donskiu ir Pilietinės visuomenės instituto direktoriumi Dariumi Kuoliu kreipėsi į VSD generalinį direktorių Gediminą Griną, prašydami pradėti tyrimą dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų ir VSD pareigūnų neteisėtų veiksmų šioje byloje.

2010 birželio 19 d. iš VSD gautas atsakymas dėl Leonido Donskio, Dariaus Kuolio ir Henriko Mickevičiaus prašymo pradėti tyrimą. Atsakyme informuojama, jog VSD negali atlikti tyrimo Generalinės prokuratūros ir jos pareigūnų atžvilgiu, bei prašoma informuoti VSD generalinį direktorių dėl žinomų VSD darbuotojų veiksmų, kuriais galimai buvo pažeistos žmogaus teisės ir laisvės atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus.

2010 m. birželio 21 d. ŽTSI kreipėsi į Generalinės prokuratūros prokurorą Justą Laucią su prašymu susitikti su terorizmu įtariama Egle Kusaite, siekiant išsklaidyti abejones dėl žmogaus teisių pažeidimų tiriant jos bylą. Atsakydamas į ŽTSI raštą dėl susitikimo su E. Kusaite, prokuroras atmetė susitikimo galimybę bei pareiškė, kad "tokie veiksmai turi bandymo kištis į prokurorų profesinę veiklą požymių ir ne tik negalimi, o tiesiogiai įstatymo draudžiami".

2010 m. liepą Leonidas Donskis, Darius Kuolys bei Henrikas Mickevičius kreipėsi į LR Generalinį prokurorą Darių Valį prašydami nušalinti prokurorą Justą Laucią nuo Eglės Kusaitės bylos tyrimo bei atlikti jo veiksmų šioje byloje pagrįstumo ir teisėtumo tyrimą. 2010 m. liepos 22 d. Generalinis prokuroras Darius Valys priėmė sprendimą nušalinti prokurorą Justą Laucią nuo Eglės Kusaitės bylos tyrimo.

2010 m. rugpjūčio 5 d. Eglei Kusaitei nutraukta kardomoji priemonė – suėmimas, ir ji paleista į laisvę Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi. Bylos nagrinėjimas iš esmės buvo pradėtas 2010 m. pabaigoje, galutinio nuosprendžio laukiama 2011-aisiais metais. ŽTSI toliau stebi šią bylą.

II.5.2. Antrinės teisinės pagalbos byla

A.A. yra neįgali moteris, išėjusi į laisvę po bausmės atlikimo ir turinti toliau mokėti teismo priteistą žalą. Kiekvieną mėnesį iš gaunamos neįgalumo pašalpos jai yra atskaičiuojama 85 procentų pajamų ir moteris sunkiai išgyvena su liekančia pinigų suma. Atskaičius antstolių išskaitymus jos pajamos sudaro 130 litų. Norėdama kreiptis į teismą dėl priteistos žalos išmokėjimo tvarkos peržiūrėjimo, A.A. kreipėsi į Panevėžio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą su prašymu skirti antrinę teisinę pagalbą.

Panevėžio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba atsisakė suteikti nemokamą antrinę teisinę pagalbą pareiškėjai. Savo sprendimą tarnyba argumentavo 2010 m. sausio 19 d. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kolegijos posėdžio protokolu, kai buvo nutarta „Praktikoje taikant 12 straipsnio 6 punktą, objektyvia priežastimi, dėl kurios pareiškėjas negali disponuoti savo lėšomis, nelaikyti antstolių pagal vykdomuosius dokumentus vykdymo išieškojimo iš pareiškėjo gaunamų pajamų“. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, įvertinęs pareiškėjos bylos strateginę reikšmę – tiesioginį poveikį potencialiai dideliame žmonių skaičiuje – bei akivaizdų jos A.A. teisių pažeidimą, konsultavo pareiškėją ir ruošė jai procesinius dokumentus bylinėjimosi metu.

2010 m. birželio 17 d. A.A. kreipėsi į Panevėžio apygardos administracinį teismą, prašydama pakeisti Panevėžio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sprendimą skirti atsakovei tik 50 procentų neapmokamą antrinę teisinę pagalbą. Panevėžio apygardos teismas 2010 m. liepos 20 d. sprendimu panaikino Panevėžio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sprendimą ir įpareigojo suteikti atsakovei antrinę teisinę pagalbą, apmokant 100 procentų išlaidų.

Panevėžio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba šį Panevėžio apygardos teismo sprendimą apskundė Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui (LVAT).

II.5.3. Gataevų bylos tęsinys

Čečėnai Khadizhat ir Malikas Gataevai buvo suimti VSD pareigūnų 2008 m. spalio mėnesį Kaune. Tyrimas pradėtas po to, kai trys Gataevų namuose gyvenę paaugliai našlaičiai pasiskundė, kad jų globėjai – Khadizhat ir Malikas Gataevai – juos reketuoja, o atsisakius mokėti – muša ir grasina nužudyti.

2009 m. birželio pradžioje Kauno miesto apylinkės teismas Gataevus pripažino kaltais dėl smurtavimo prieš globotinius, grasinimo nužudyti bei savavaldžiavimo. Už tai jiems buvo skirta po 10 mėnesių nelaisvės. Nepaisant to, kad netrukus bausmės terminas suėjo, Kauno prokuratūrai apskundus šį nuosprendį, Gataevai nebuvo išleisti į laisvę. 2010 m. vasario mėn. ŽTSI parengė Gataevų ieškinį teismui dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo dėl neteisėto laisvės atėmimo. Bylos nagrinėjimas buvo sustabdytas kol nebus išspręsta baudžiamoji byla prieš Gataevus.

Kauno apygardos teismas 2009 m. rugsėjį nuosprendį Gataevų byloje pakeitė – teismas perkvalifikavo savavaldžiavimą į turto prievartavimą ir sugriežtino Gataevams skirtas bausmes – skyrė po pusantrų metų nelaisvės. 2010 m. kovo mėnesį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl daugybės Kauno apygardos teismo padarytų esminių BPK pažeidimų, nurodė iš naujo nagrinėti bylą.

II.6. Teisė į susirinkimų laisvę

II.6.1. Seminaras apie susirinkimų laisvę

Liepos 2 d. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, atsižvelgdamas į savivaldybių tarnautojų bei policijos pareigūnų tarpe plintančią praktiką nepagrįstai riboti asmens teisę į susirinkimų laisvę, ir bendradarbiaudamas su Vilniaus m. savivaldybe, surengė seminarą "Teisė į taikių susirinkimų laisvę: teisiniai standartai bei praktinis įgyvendinimas".

Seminaro metu Vilniaus miesto savivaldybės tarnautojai bei policijos atstovai buvo supažindinti su tarptautiniais žmogaus teisių standartais, Lietuvos teisės aktais bei teismine praktika, įgyvendinant teisę į taikių susirinkimų laisvę. Išnagrinėti konkretūs Renginių/ Susirinkimų komisijos sprendimai bei problemos, kilusios sprendžiant pažymėjimų dėl suderinto susirinkimo laiko, vietos ir formos išdavimo klausimus.

II.6.2. Kovo 11 eitynių bylos tęsinys

Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su Lygių galimybių plėtros centru kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybės administraciją dėl pažymėjimo taikiaus susirinkimo "Prieš rasizmą ir ksenofobiją – už toleranciją ir pakantumą" vietai, laikui ir formai suderinti. 2009 m. kovo 10 d. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, motyvuodama jai pateikta "operatyvine informacija" apie galimas konfrontacijas, priešpriešinius veiksmus ir galimas riaušes, atsisakė išduoti pažymėjimą, siekdama užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką bei žmonių sveikatą.

ŽTSI ir LGPC kreipėsi į Vilniaus miesto I apylinkės teismą, prašydami pripažinti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos atsisakymą išduoti pažymėjimą dėl suderintos susirinkimo vietos, laiko ir formos kaip nepagrįstą, neteisėtą, diskriminuojantį bei pažeidžiantį teisę į taikius susirinkimus. Vilniaus miesto I apylinkės teismas, išnagrinėjęs apeliantų pareiškimą dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos atsisakymo išduoti pažymėjimą taikiam susirinkimui ir eitynėms, jį atmetė.

2009 m. spalio 20 d. ŽTSI kartu su LGPC padavė apeliacinį skundą Vilniaus apygardos teismui. 2010 m. rugsėjo 19 d. Vilniaus miesto apygardos teismas, išnagrinėjęs apeliacinį skundą, jį atmetė. Teismas neįvertino fakto, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracija nesuformulavo ir nepagrindė, o tik formaliai išvardijo Susirinkimų įstatyme suformuluotus susirinkimo laisvės apribojimo tikslus.

2010 m. gruodžio 19 d. ŽTSI kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą su kasaciniu skundu, prašydami panaikinti Vilniaus apygardos teismo sprendimą.

III. ŠVIETIMO IR SĄMONINGUMO KĖLIMO KAMPANIJOS

III.1. Savaitė prieš rasizmą ir kitas nepakantumo formas 2010

Kaip ir kasmet, Žmogaus teisių stebėjimo institutas kovo mėnesį organizavo renginių ciklą Savaitė prieš rasizmą ir kitas nepakantumo formas.

Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja paskelbė kovo 21-ąją Tarptautine visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo diena, pažymint 69 demonstrantų, protestavusių prieš apartheidą, nužudymą Šarpevilyje, Pietų Afrikoje, 1960-aisiais. Kasmetinės Europos Savaitės prieš rasizmą metu, tūkstančiai žmonių Europoje aktyviai dalyvauja įvairiausiuose renginiuose – nuo daugiakultūrinių jaunimo festivalių iki rasistinių šūkių valymo nuo miestų sienų.

ŽTSI Savaitės prieš rasizmą 2010 kampanijos programa apėmė:

- *Diskusijų ciklas "Menas prieš diskriminaciją"*:
  - Diskusijos „Menas prieš smurtą“ ašis – skaudi mūsų visuomenei tema: smurtas prieš moteris, prieš vaikus, vis dar atsargus viešas kalbėjimas šia tema, žinomos moterys, slepiančios savo traumuojančią patirtį šeimoje, makiažas, maskuojantis sumušimus, tyli vaikų kančia. Visi buvo kviečiami drąsiai išsakyti savo mintis, patirtis, klausti, abejoti ir diskutuoti. Diskusiją moderavo menotyrininkė Skaidra Trilupaitytė bei Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė Margarita Jankauskaitė. Diskutavo Meno avilio direktorė Gintė Žulytė, Misis Visata 2009 Vaida Ragėnaitė, taip pat jauna režisierė, neabejinga žmogaus teisių problemoms, Saulė Norkutė.
  - Diskusijos „Menas ir politika“ ašis – klausimai, kokią funkciją meno kūrinys gali atlikti tiesos atžvilgiu. Ar meno kūrinys pastiprintai teigia/neigia politines realijas/poreikius? Ar gali meno kūrinys atspindėti visai visuomenei svarbią tiesą? Ar meno kūrinys gali būti paveikesnis už politines tiesas, ideologijas? Kodėl kartais bijomasi politinio meno? Diskusiją drauge su profesionalia menotyrininke Skaidra Trilupaityte moderavo politologas Lauras Bielinis.
  - Diskusijos „Menas kaip protestas“ ašis – menininkų išreiškiamas protestas prieš valdžios nepaisymą žmogaus teisių, prieš biurokratizmą ir valdininkų abejingumą, prieš socialinių teisių pamynimą, prieš žodžio laisvės tildymą, prieš fundamentalių žmogaus teisių ribojimą (teisės į gyvybę, teisės į susirinkimų laisvę, teisės į saugumą, teisės į privatumą, t.t.). Ar menininkas gali protestuoti? Ar protestas – destrukcija? Neigimas per teigimą – įmanoma ar iliuzija? Diskusiją moderavo menotyrininkė Skaidra Trilupaitytė bei žinoma menininkė bei TV laidų vedėja Nomeda Marčėnaitė. Diskusijoje taip pat dalyvavo ŽTSI valdybos pirmininkas Dainius Pūras.
- *Neformali pamoka mokyklose, skirta skirtingų kultūrų suartėjimui*: buvo surengtos neformalios pamokos mokyklose, kurios metu ŽTSI atstovai ir savanoriai interaktyvių žaidimų pagalba supažindino vaikus su rasizmo problema, suprantamai pasakojo apie žmogaus teises bei siūlė vaikams pasidalinti savo mintimis apie žmogiškumą, pakantumą, šiandienos problemas. Po diskusijų buvo surengta filmo „Vilniaus getas 2009“ peržiūra, kurioje dalyvavo filmo režisierius Audrius Lelkaitis.

Taip pat visoms pageidaujantioms mokykloms buvo išplatinta metodinė medžiaga „Kultūrų suartėjimas – visuomenės saugumo pagrindas“, parengta Žmogaus teisių stebėjimo instituto. Joje trumpai pristatyta teisė į kultūrinį dalyvavimą, apžvelgtos tradiciškai gyvuojančios bei naujai ateinančios kultūros Lietuvoje, imigracijos tendencijos bei tarpkultūrinio dialogo privalumai.

- *Filmo „Vilniaus Getas 2009“ peržiūra Vilniuje reziduojantiems ambasadoriams*: Dokumentinis filmas „Vilniaus getas 2009“ (rež. A. Lelkaitis, 2009, 40 min) atskleidžia Vilniaus Kirtimų gyvenvietės romų kasdienę būtį ir socialinės atskirties problemas. Juos dažnai vadina „Vilniaus čigonų taboru“, bet taboras – tai laisvanoriškai susibūrusių ir

laisvai klajojančių romų bendrija. Prieš bene 50 metų sovietų valdžia Kirtimuose prie Vilniaus apsistodavusius romus savotiškai įkalino: priregistravo viename pastate ir paliko tarp dangaus ir žemės – šiandien niekas jiems čia nepriklauso, nei žemė, nei vargani nameliai, kuriuos miesto valdžia imasi griauti. Iš žmonių atėmė jų gyvenimo būdą, bet, regis, nieko nedavė mainais. Šiandien juos kalina nebe griežtas sovietinis režimas, bet nematoma izoliacijos siena, sunkiai peržengiama iš abiejų pusių.

Filmo peržiūra (subtitruota anglų k.) buvo rengiama bendradarbiaujant su ES pirmininkaujančios Ispanijos ambasada Vilniuje, į ją sukviesti ES bei kitų valstybių ambasadoriai.

- *Kauno filmų ciklas „Kas jungia ir skiria“*: Kauno įvairių tautų kultūrų centre, bendradarbiaujant su Žmogaus teisių stebėjimo institutu, buvo rengiami nemokami kino seansai visiems norintiems. Vyko šių kinų peržiūra: „Vilniaus getas 2009“ (2009 m., 40 min., režisierius A. Lelkaitis), „Lietuvos moldavai“ (2009 m., 36 min. režisierius I. Bujor), „Per 20 metų...“ (2009 m., 34 min. režisierės L. Bartkienė ir R. Ražinskaitė), ir „Litvakai. Nuo Vilniaus iki Jeruzalės“ (2008 m., 40 min. autorė Rūta Sinkevičienė).
- *Diskusija „Ar Lietuvos universitetas atviras kitataučiams?“*: Žmogaus teisių stebėjimo institutas drauge su Lietuvos studentų sąjunga surengė diskusiją, kurios metu studentai drauge su dėstytojais bei svečiais apžvelgė bei analizavo Lietuvos visuomenėje užfiksuotas kitataučių fobijų bei rasizmo apraiškas. Diskutantai siekė atsakyti į klausimus: su kokiomis kliūtimis dažniausiai susiduria kitataučiai studijuodami Lietuvos aukštosiose mokyklose? Kodėl šios problemos atsirado Lietuvos aukštosiose mokyklose? Kokiu būdu efektyviausiai galima būtų spręsti kitataučių problemas ne tik aukštajame moksle, bet ir visuomenėje? ir kt. Diskusijoje savo patirtimi bei išvalgomis dalijosi Mykolo Romerio universiteto dėstytojas Vladislav B. Sotirovič, Vilniaus Gedimino technikos universiteto dėstytoja Nida Vasiliauskaitė, Lietuvois studentų sąjungos prezidentas Dainius Dikšaitis bei Lygių galimybių plėtros centro atstovė Vilana Pilinkaitė-Sotirovič.
- *Diskusija Seime „Europos ir Lietuvos vertybės: tapačios ar skirtingos?“*: Žmogaus teisių stebėjimo institutas drauge su Šiaurės ministrų tarybos biuru Lietuvoje, LR Seimo žmogaus teisių komitetu, Norvegijos Karalystės ambasada, Švedijos Karalystės ambasada, Suomijos ambasada bei Danijos Karalystės ambasada kovo 19 d. surengė diskusiją „Europos ir Lietuvos vertybės: tapačios ar skirtingos?“. Diskusija moderavo Leonidas Donskis, Europos Parlamento narys; diskusijoje pasisakė Dainius Pūras, Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto narys, Žmogaus teisių stebėjimo instituto valdybos pirmininkas, Henrikas Mickevičius, ŽTSI direktorius, Aušrinė Marija Pavilionienė, Seimo narė, Ulrika Cronenberg-Mossberg, Švedijos Karalystės ambasadorė Lietuvoje, Laurids Mikaelsen, Danijos Karalystės ambasadorius, Randi Solberg, Norvegijos Lygių galimybių ir antidiskriminacijos ombudsmeno patarėja.
- *Diskusija „Kur radikalumo šaknys?“*: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, bendradarbiaudamas su Europos studentų teisininkų asociacijos Lietuvos nacionalinės grupės Vilniaus filialu, surengė apvalaus stalo diskusiją, kurios metu įvairių sričių ekspertai-mokslininkai mėgino surasti atsakymą į klausimą, kur slypi mūsų radikalumo ištakos. Pastaraisiais metais dažnėjantys ksenofobijos, homofobijos, rasizmo išpuoliai, radikalėjantys politikų pasisakymai, kai kurių žiniasklaidos priemonių radikalėjimas sukėlė rimtą susirūpinimą – kurlink mes einame ir kodėl?

Diskusijoje dalyvavo psichologijos, sociologijos, politikos mokslų, teisės bei filosofijos ekspertai, tarp pasisakiusių buvo Lauras Bielinis, TSPMI docentas, politikos apžvalgininkas, Edita Žiobienė, Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos pirmininkė, Margarita Jankauskaitė, Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė, Dovilė Šakalienė, ŽTSI Programų direktorė.

Savaitės prieš rasizmą ir kitas nepakantumo formas 2010 partneriai: Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija (pagrindinis rėmėjas), BadDog (informacinis rėmėjas), NORDEN Šiaurės ministrų tarybos biuras Lietuvoje, Norvegijos Karalystės Ambasada, Švedijos Karalystės Ambasada, Danijos Karalystės ambasada, Suomijos ambasada, LR Seimo Žmogaus teisių komitetas, Jungtinių Tautų vystymo programa, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų

institutas, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lygių galimybių plėtros centras, Kauno įvairių tautų kultūrų centras, Europos studentų teisininkų asociacijos Lietuvos nacionalinės grupės Vilniaus filialas, Lietuvos Sakaliukų Sąjunga, Romų visuomenės centras, Meno avilys, Vataitau garso įrašų studija.

III.2. Vasaros žmogaus teisių mokykla 2010

Nuo 2008 metų Elon Universitetas (JAV), nevyriausybinė organizacija Bring Human Rights Home (JAV), Mykolo Romerio Universitetas, Europos Humanitarinis Universitetas (Baltarusija) bei Žmogaus teisių stebėjimo institutas rengia Tarptautinę vasaros žmogaus teisių mokyklą.

2010 m. Tarptautinė vasaros žmogaus teisių mokykla vyko liepos 19-28. Mokykloje dalyvavo 31 studentai ir 18 lektoriai iš JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Gruzijos, Baltarusijos ir Lietuvos.

Šios vasaros mokyklos metu intensyvioje dviejų savaitių trukmės programoje buvo išsamiai pristatyti tarptautiniai žmogaus teisių standartai. Programos metu intensyvius užsiėmimus vedė tarptautinės bei žmogaus teisių teisės dėstytojai bei ekspertai. Seminarai, tiriamieji darbai bei įvairios vizitacijos užtikrino visapusišką žinių perteikimą.

Žmogaus teisių mokykla baigėsi teismo proceso inscenizacija (*angl. Moot Court*), leidusia mokyklos dalyviams pritaikyti įgytas teorines žinias praktikoje. Mokyklos uždarymo ceremonijoje liepos 28 dieną dalyvavo Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras Remigijus Šimašius.

III.3. Žmogaus teisių mėnuo 2010: pagarba tau ir man

Jau šeštus metus, gruodį Žmogaus teisių stebėjimo institutas drauge su partneriais rengia Žmogaus teisių mėnesį, skirtą Tarptautinei žmogaus teisių dienai (gruodžio 10 d.) paminėti bei paskatinti žmogaus teisėms pagarbios kultūros vystymą Lietuvoje. *Žmogaus teisių mėnesio 2010* ašis buvo žmogaus orumas – visų žmogaus teisių pagrindas ir esmė. *Žmogaus teisių mėnesio 2010* metu ŽTSI drauge su partneriais surengė šiuos renginius/akcijas:

- *Virtuali meno kūrybių galerija ir aukcionas.* Gruodžio 6 d. Nyderlandų Karalystės ambasadoriaus rezidencijoje įvyko JE Joep Wijnands, Nyderlandų ambasadoriaus Lietuvoje, bei Nomados Marčėnaitės, pirmosios geros valios ambasadorės žmogaus teisėms, globojamas meno kūrybių paroda ir aukcionas. Nedidelis aukciono metu gautas pelnas buvo paskirtas žmogaus teisių padėčiai gerinti.

- *Žmogaus teisių fotografijų konkursas „Žvilgsnis į žmogaus orumą“.* Atrankos komisija gruodžio 1 d. paskelbė I vietos nugalėtoją. Ja tapo Kristina Petrošienė. Socialiniame tinkle Facebook buvo renkamas Publikos numylėtinis – juo tapo Greta Vasiliauskaitė. Laureatės apdovanotos bilietais į kino teatrą „Pasaka“ ir privačia Lietuvos fotomenininkų bendrijos prezidento Jono Staselio konsultacija.
- *Trumpametražių filmų konkursas „Kaip žuvis vandeny“.* Vilniaus Universiteto Studentų atstovybės iniciuoto trumpametražių filmų konkurso tikslas – skatinti pakantumą jaunų žmonių tarpe, plėsti jų suvokimą apie visuomenę bei žmogaus teises per kūrybą. Startavęs 2010 metais, konkursas tęsis iki 2011-ųjų pavasario, o geriausi atrinkti filmukai bus parodyti įvairiuose Lietuvos miestuose *Žmogaus teisių mėnesio 2011* metu.

- *Radiojo laidos:* visų Lietuvos apskričių radijo stotyse buvo rengiamos interaktyvios radijo laidos, kurių metu klausytojai buvo kviečiami pasidalyti mintimis apie dabartinę žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, pranešti apie jiems žinomus pažeidimus; taip pat klausytojai buvo informuoti, kur ir kaip kreiptis, kai pažeidžiamos jų ar šalia esančiųjų teisės. Kaip ir 2009-aisiais, po Lietuvą keliavo ekspertų grupė, lydima profesionalaus žurnalisto.
- *Žmogaus teisių kinas:* ŽTSI tęsė tradiciją rengti žmogaus teisių kino peržiūras. Šiais metais visi norintys buvo kviečiami gruodžio 12-18 d. į nemokamas peržiūras Vilniuje, Panevėžyje, Ukmergėje, Alytuje, Palangoje.
- *Diskusija "Ar šeimos narys – žmogus?":* Seimas jau daugiau nei dešimtmetį nesugeba įteisinti efektyvios apsaugos nuo smurto privačioje erdvėje. Pažeidžiamiausi šioje situacijoje lieka vaikai, kurių galimybės apsiginti nuo smurto yra praktiškai neegzistuojančios, o moterų galimybės – labai ribotos. Nepaisant to, kad Lietuva pirmąją pagal šeimose patiriamo smurto rodiklius ES, Lietuvos parlamentarami leidžia sau viešai teisinti smurtą ar vengti konkrečių žingsnių dangstantis neva vis tobulinamų teisės aktų projektų rengimu. Šios temos diskusija pratęsė tradicija tapusį ŽTSI bendradarbiavimą su teisės studentais bei VU ELSA.
- *Geros valios žmogaus teisių ambasadorius:* Žmogaus teisių stebėjimo institutas tęsia geros valios žmogaus teisių ambasadorių programą – naujuoju ambasadoriumi tapo maestro Vytautas Juozapaitis. Ambasadorių programa siekia į žmogaus teisių advokatavimą ir visuomenės sąmoningumo kėlimą žmogaus teisių srityje įtraukti žinomus žmones iš meno, politikos, verslo bei pramogų pasaulio. Maestro Vytautas Juozapaitis yra nusipelnęs muzikinio pasaulio veikėjas, operos dainininkas. Už pastarųjų metų vaidmenis (Don Žuano, Rigoletto, Grafo Šemetos, Žygimanto Augusto, Renato, Žilvino) ir lietuviškos muzikos sklaidą 2003 m. maestro Vytautas Juozapaitis buvo apdovanotas Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija.

- *Žmogaus teisių šauklis:* žmogaus teisių šauklis nominaciją Žmogaus teisių stebėjimo institutas įsteigė 2006-aisiais. Šaukliu skelbiamas asmuo, kuris einamaisiais metais ar ilgamečiu savo darbu labiausiai nusipelnė/pasižymėjo ginant žmogaus teises. Žmogaus teisių šauklis apdovanojimas šiemet skirtas teisininkui Kęstučiui Čilinskui. Kęstutis Čilinskas – advokatas, žmogaus teisių gynėjas, visuomenės veikėjas, aktyviai kovojantis už demokratinės ir teisinės valstybės principų įgyvendinimą Lietuvoje. K.Čilinskas buvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą, yra dirbęs Vyriausybės kancleriu, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nariu, Seimo Žmogaus teisių komiteto patarėju. Kęstutis Čilinskas yra Nepartinio demokratinio judėjimo bei Teisės projektų ir tyrimų centro steigėjas.

- *Visuomeninės nuomonės apklausa:* gruodžio 10 d. įvykusios spaudos konferencijos metu ŽTSI pristatė periodinį žmogaus teisių situacijos visuomenės akimis įvertinimą bei naujausias žmogaus teisių padėties kitimo tendencijas.

III.4. Infobiuletėnis

Žmogaus teisių stebėjimo instituto elektroninis Infobiuletėnis ir toliau pasiekdavo daugiau nei 2500 registruotų vartotojų. 2010-aisiais metais Infobiuletėnyje buvo, *inter alia*, pristatyta įsigaliojusi Lisabonos sutartis, apžvelgta ataskaita dėl valstybių ES-narių priemonių įgyvendinant Europos Bendrijos direktyvą dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, analizuota JAV CŽV Slaptųjų sulaikymų bei ypatingų perdavimų programa bei jos santykis su tarptautine žmogaus teisių teise bei tarptautine humanitarine teise, pateikta glausta informacija apie Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių

Laisvių Apsaugos Konvencijos Protokolu Nr. 14, keičiančio Konvencijos kontrolės mechanizmą, turinį.

III.5. ŽTSI žiniasklaidoje

2010-aisiais metais ŽTSI ir toliau aktyviai reiškė savo nuomonę opiais žmogaus teisių klausimais Lietuvos ir užsienio žiniasklaidoje. 2010-aisiais metais ŽTSI atstovai daugiau nei 40 kartų dalyvavo radijo ir televizijos laidose, virš 70 kartų buvo cituojami internetiniuose naujienų portaluose bei spaudoje.

Tarp žiniasklaidos priemonių, kurios kvietė pasisakyti ŽTSI atstovus buvo: Nacionalinė televizija ir radijas, LNK, TV3, Lietuvos ryto televizija, Baltijos televizija, Lenkų TV Polonia, Pervyj baltijskij kanal, Žinių radijas, M-1, Znad Wilii, BBC, European Radio Network, Deutsche Welle, Deutschland Radio, Radiocentras, nacionaliniai, regioniniai ir užsienio dienraščiai: „Lietuvos Rytas“, „Kauno diena“, „Lietuvos Žinios“, „Vakarų ekspresas“, „Klaipėda“, „Sekundė“, „Dienraštis L.T.“, Berliner Zeitung, „Litnews“, savaitraščiai: „Veidas“, „Laikas“, „Kontrastai“, nacionalinė naujienų agentūra BNS, interneto naujienų portalai: Delfi.lt, Balsas.lt, Lrytas.lt, Bernardinai.lt, LRT.lt, Infolix.lt, Alfa.lt, 15min.lt ir kiti.

IV. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

IV.1. Ministrų konferencija dėl Europos žmogaus teisių teismo ateities

Vasario 18 d. Interlakene, Šveicarijoje, įvyko Ministrų konferencija dėl Europos žmogaus teisių teismo ateities. Prieš šį renginį ŽTSI kartu su kitomis 135 Europos nevyriausybinėmis organizacijomis kreipėsi į konferenciją, ragindami Valstybes-nares informuoti visuomenę apie diskusijas dėl Teismo ateities bei tartis su pilietine visuomene, reformuojant instituciją, jau 50 metų atstatančią pažeistas žmogaus teises. Šiuo metu EŽTT užverstas bylomis (vien 2008-aisiais gauta beveik 50 tūkst. kreipimųsi, o sprendimo laukia apie 120 tūkst. bylų), ko galima būtų išvengti jei Valstybės-nares laikytųsi Konvencijos nuostatų.

IV.2. Narystė Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros NVO platformoje

Balandžio pradžioje, ŽTSI direktorius Henrikas Mickevičius dalyvavo Pagrindinių teisių agentūros NVO platformos konferencijoje Vienoje, kurios metu buvo aptarti Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros ateinančių metų planai bei prioritetai. Balandžio 15-16 d. įvykęs trečiasis Platformos narių susitikimas buvo skirtas dialogo bei bendradarbiavimo su pilietine visuomene vystymui; susitikimo metu 150 žmogaus teisių organizacijų, profesinių sąjungų, darbdavių asociacijų atstovų drauge su ekspertais bei tarptautinių organizacijų atstovais aptarė skurdo ir socialinės atskirties žmogaus teisių dimensiją, Lisabonos sutartį bei jos pasekmes žmogaus teisių apsaugai. Taip pat buvo aptarta Agentūros veiklos programa 2012-iems metams.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas tapo Pagrindinių teisių platformos nariu 2010-ųjų metų pradžioje. Platforma vienija pilietinės visuomenės organizacijas, dirbančias žmogaus teisių srityje, ypač su pažeidžiamomis grupėmis. Agentūra siekia kuo plačiau pasinaudoti pilietinių organizacijų žiniomis, patirtimi bei gebėjimais, atliekant agentūrinius tyrimus, vykdant žmogaus teisių švietimą, sąmoningumo kėlimą bei kitas veiklas.

IV.3. ES Pagrindinių teisių agentūros vadovo vizitas

Gegužės 17 d. Žmogaus teisių stebėjimo institute įvyko Lietuvos nevyriausybinių organizacijų susitikimas su Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros direktoriumi Morten Kjaerum. Tai

buvo pirmoji Agentūros direktoriaus, darbo vizito Lietuvoje programos dalis. Prieš susitinkant su Lietuvos politikais ir pareigūnais, M.Kjaerum norėjo gauti informacijos iš Lietuvos nevyriausybininkų bei išklausti jų nuomonių apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, pristatyti Agentūros darbo planus ir aptarti NVO bendradarbiavimo su Agentūra galimybes. Lietuvos nevyriausybininkai susitikime iškėlė eilę aktualių klausimų, tarp jų: sistemingų psichikos neįgaliųjų teisių pažeidimų, apimant ir neveiksnumo institutą, įstatyminių spragų reglamentuojant smurto šeimoje aukų gynybą, etninių mažumų integracijos nenuoseklumą, neapykantos kurstymo žiniasklaidoje toleravimą. Susitikime dalyvavo Lietuvos žmogaus teisių centro, Lietuvos gėjų lygos, Lygių galimybių plėtros centro, Etninių tyrimų centro, Tolerantiško jaunimo asociacijos, Nacionalinio integracijos instituto, SOPA, Lietuvos žmogaus teisių asociacijos, Piliečių gynybos paramos fondo, Globalios iniciatyvos psichiatrijoje Vilniaus skyriaus, Transparency International Vilniaus skyriaus, Romų visuomenės centro bei Lietuvos žydų bendruomenės atstovai.

ŽTSI direktorius Henrikas Mickevičius taip pat susitiko su Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros direktoriumi jo vėliau vizito metu.

IV.4. ESBO peržiūros konferencija

Nuo rugsėjo 30 iki spalio 8 d. Henrikas Mickevičius, ŽTSI direktorius, dalyvavo ESBO peržiūros konferencijoje Varšuvoje. Savo pasisakymo plenarinėje sesijoje metu, ŽTSI vadovas pabrėžė būtinybę ESBO lygiu skatinti nacionalinių žmogaus teisių institucijų steigimą ir stiprinimą.

56 ESBO valstybių-narių atstovai susirinko Varšuvoje apžvelgti įdirbį, įgyvendinant įsipareigojimus žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių srityje, užtikrinant teisės viršenybę, demokratiją, pakantumą bei nediskriminavimą. Varšuvos segmentas, trukęs iki spalio 8-osios, buvo pirma dalis 17 dienų trukusio peržiūros proceso, pasibaigusio ESBO viršūnių susitikimu Astanoje gruodžio 1-2 dienomis.

IV.5. Tarptautinio Žmogaus teisių namų tinklo konferencija

Rugsėjo 24 d. ŽTSI Henrikas Mickevičius pristatė pranešimą apie žmogaus teisių būklę Lietuvoje konferencijoje, organizuotoje tarptautinio Žmogaus teisių namų tinklo (Human Rights House Network).

Konferencija subūrė politikus, valstybės pareigūnus, tarptautinių organizacijų atstovus, bendruomenių lyderius, bei nevyriausybinių organizacijų atstovus iš Baltijos bei Šiaurės šalių (Estijos, Latvijos, Lietuvos, Norvegijos, Švedijos bei Suomijos), ir Baltarusijos, Rusijos Federacijos, Lenkijos, Ukrainos, Moldovos, Pietų Kaukazo, Vakarų Balkanų bei Vakarų Europos.

Pranešime ŽTSI vadovas pažymėjo, kad nors Lietuva pasiekė ženklų progresą konsoliduodama demokratiją, teisės viršenybę bei žmogaus teisių apsaugą nuo Nepriklausomybės atgavimo 1990-aisiais, deja, lietuviai nesijaučia saugūs, nemano, kad jų teisės efektyviai ginamos ir nepasitiki valstybės institucijomis, sukurtomis šioms teisėms apginti.

IV.6. Tarptautinė konferencija apie NVO bendradarbiavimą

Lapkričio 22-26 d. Natalija Bitiukova, ŽTSI Teisės programų vadovė, dalyvavo UNITED tinklo organizuotoje tarptautinėje konferencijoje apie nevyriausybinių organizacijų veiklą kuriant ir vystant tarpkultūrinį bendradarbiavimą.

Natalija koordinavo kelias darbo grupes, nagrinėjusias strateginio bylinėjimosi diskriminacijos byloje bei situacijos testavimo metodo taikymą, kuriose dalyvavo žmogaus teisių organizacijų atstovai iš Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Ukrainos, Armėnijos, Rusijos, Šveicarijos bei kitų valstybių. Darbo grupės pasižymėjo interaktyvumu, o jų dalyviai turėjo progą sudalyvauti teismo proceso inscenizacijose.

Į tarptautinę konferenciją, vykusią Maskvoje, susirinko daugiau nei 80 NVO atstovų iš įvairių Europos ir Artimųjų Rytų valstybių. Konferencijos metu dalyviai turėjo galimybę pasirinkti įvairias darbo grupes, pasidalinti savo patirtimi bei sudalyvauti Maskvos Valstybiniame Universitete vykusioje diskusijoje su Rusijos teisėtvarkos institucijų atstovais.

IV.7. ŽTSI valdybos pirmininko darbas JT Vaiko teisių komitete

2010 m. ŽTSI valdybos pirmininkas Dainius Pūras tęsė darbą JT Vaiko teisių komitete. Dainius Pūras yra pirmasis atstovas iš Lietuvos išrinktas į vieną iš JT ekspertų komitetų, stebinčių žmogaus teisių konvencijų įgyvendinimą valstybėse dalyvėse.

V. ŽTSI ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA IR ŽMONĖS

V.1. ŽTSI valdyba

Dainius Pūras – Valdybos pirmininkas
Vilniaus Universiteto Medicinos fakulteto docentas, JT Vaiko teisių komiteto narys

Henrikas Mickevičius – Valdybos narys
ŽTSI direktorius

Arūnas Pemkus – Valdybos narys
Viešųjų ryšių įmonės „Integrity“ valdybos pirmininkas

Tadas Vizgirda – Valdybos narys
Bendrovės „Airbaltic“ viceprezidentas ir atstovybės Lietuvoje vadovas

V.2. Darbuotojai

Iki 2010 m. rugpjūčio mėn.:

Henrikas Mickevičius, Direktorius

Dovilė Šakalienė, Programų direktorė

Jolanta Samuolytė, Tyrimų vadovė

Natalija Bitiukova, Programų koordinatore

Nuo 2010 m. rugpjūčio mėn.:

Henrikas Mickevičius, Direktorius

Dovilė Šakalienė, Programų direktorė

Natalija Bitiukova, Teisės programų vadovė

Jūratė Guzevičiūtė, Programų koordinatore

V.3. Ekspertai ir konsultantai

Daiva Brogienė, Vilniaus Universiteto doktorantė

Deividas Velkas, Žurnalistų etikos inspektoriaus patarėjas
Dovilė Juodkaitė, „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ direktorė
Gintautas Sakalauskas, Teisės instituto mokslinis bendradarbis
Inga Abramavičiūtė, advokatė
Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Teisės instituto Teisinės sistemos tyrimo skyriaus vedėja
Margarita Jankauskaitė, Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė
Vida Beresnevičiūtė, Lietuvos Socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto direktorė
Vita Petrušauskaitė, Lietuvos Socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto tyrėja
Laima Vengalė, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba
Vladimiras Simonko, Lietuvos gėjų lygos prezidentas
Dainiaus Radzevičiaus, Lietuvos Žurnalistų sąjungos pirmininkas
Jolanta Aleknevičienė, Transparency International Lietuvos skyriaus projektų vadovė
Regina Valutytė, Mykolo Romerio Universiteto doktorantė
Indrė Isokaitė, Vilniaus Universiteto lektorė
Dainius Žalimas, Vilniaus Universiteto Tarptautinės ir ES teisės instituto vadovas
Algimantas Čepas, Teisės instituto direktorius

V.4. Savanoriai ir praktikantai

Aistė Petuškaitė

Svetlana Kulikovskaja

Katrin Workert

Donata Mitkutė

Kamilė Mikalauskaitė

Rūta Smalakytė

Vaida Nedzinskaitė

Milda Šabūnaitė

Jūratė Guzevičiūtė

Emanuele Anceschi

Viktoras Jurša

Marija Makariūnaitė

Guoda Dziugaite

Maxime Chervaux

Aurelija Mineikaitė

Justina Ivanauskaitė

Jelena Žuravliova

Fallone Mabungu

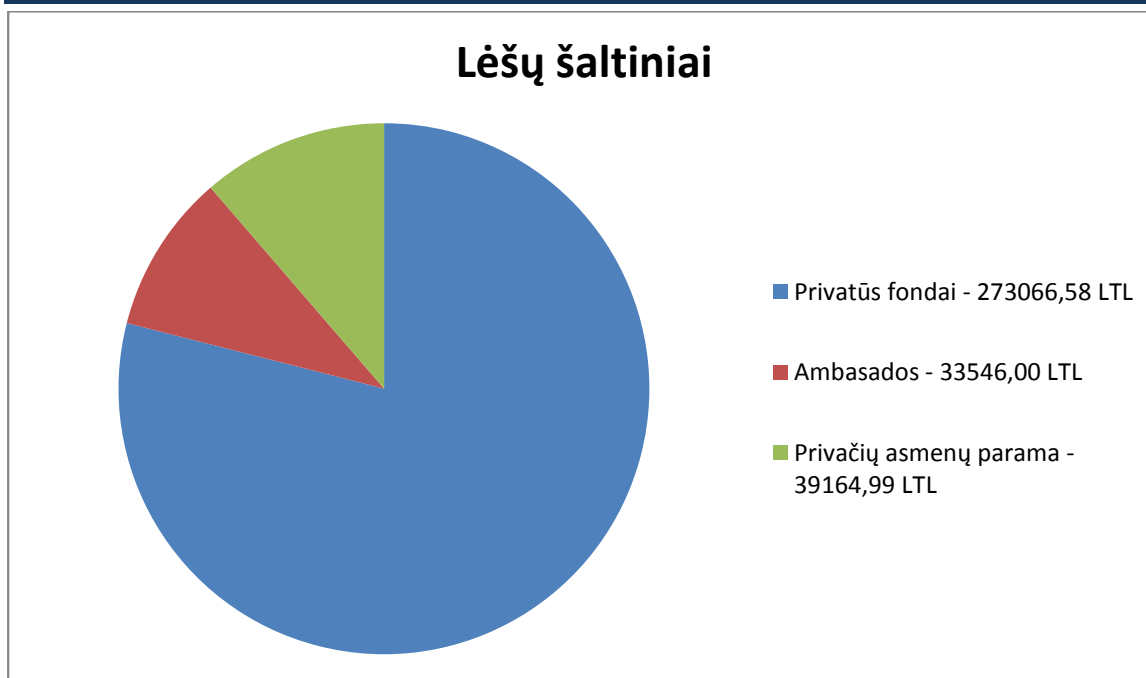
Edita Būtėnaitė

Karolis Kaminskas

Edvinas Naraškevičius

Malgožata Neverovič

VI. FINANSINIAI RESURSAI

Lėšų šaltinis:	Suma, LTL
Privatūs fondai	273 066,58
Ambasados	33 546,00
Privačių asmenų parama	39 164,99
Iš viso:	345 777,57